

In rook opgegaan. Geraardsbergse sigarenfabrikanten in faling. 1870–1914.

Dirck SURDIACOURT

Zeker vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw tot de Tweede Wereldoorlog is Geraardsbergen een belangrijk centrum van sigarennijverheid. Tientallen sigarenfabrikanten hebben in eigen ateliers of via de huisnijverheid hun onderneming weten uit te bouwen. Maar sommigen hebben onder druk van de concurrentie, wegens te weinig zakelijk inzicht of bij gebrek aan voldoende startkapitaal vroegtijdig hun fabriekje gesloten. Anderen zijn in faling gegaan. Over deze laatste groep sigarenfabrikanten gaat deze bijdrage.

Omstreeks 1860 heeft de nijverheid in Geraardsbergen nog een traditioneel karakter: ambachtelijk en weinig kapitaalintensief. De nijverheid is vooral afhankelijk van de agrarische sector en de lokale grondstoffen worden in plaatselijke, kleine werkplaatsen verwerkt. Veel thuiswerkende sigarenmakers werken voor een lokale sigarenfabriek.

We onderscheiden drie groepen: de sigarenfabrikanten, de zelfstandige sigarenmakers die meestal samenwerken met een sigarenfabrikant voor bijvoorbeeld de commercialisatie van hun sigaren en de arbeiders opgesplitst in thuiswerkende sigarenmakers en sigarenmakers die voor een patroon werken.

Thuiswerk biedt een aantal voordelen. Verschillende familieleden werken samen en kunnen zo een hogere productie aanhouden. Is men ziek dan kan dit opgevangen worden door het gezin. De vergoeding voor het thuiswerk ligt echter laag maar biedt voor een groot deel van de bevolking een 'stabiel' inkomen, hoewel de talrijke stakingen vanaf de jaren 1880

duiden op regelmatig terugkerende looneisen.

Of de sigarenmakers in de sigarenfabrieken het beter hebben betwijfelen we. Het werk in de fabriek is eentonig: de werkdagen zijn lang (twaalf tot zestien uur per dag) en de mensen vertoeven er in een vaak koude en stoffige omgeving. Bij ziekte ontvangen ze bovendien geen loon.

Voor de loonproblematiek is de rode draad doorheen de talrijke kleine en grote stakingen in de Denderstad. Veel sigarenmakers sluiten zich dan ook aan bij de lokale afdeling van de *Belgische Werkliedenpartij (B.W.P.)* ⁽¹⁾ en vormen zo als ambachtsgroepering front tegen de werkgevers/eigenaars. De sigarenfabrikanten van hun kant verenigen zich

Thuiswerkende sigarenmaker, 1904. (Verz. J. Coppens)

(1) Nationaal opgericht in 1885.

Thuiswerkende sigarenmakers, 1904. Een familiaal gebeuren. (Verz. J. Coppens).

later in een katholieke middenstandsorganisatie, wat regelmatig leidt tot heftige discussies en meningsverschillen die op straat en via hun respectievelijk partijorgaan worden geventileerd.

Sigarenfabrikanten in falings: een overzicht

Voor deze bijdrage baseren we ons op de dossiers van het archief van de *Rechtbank van Koophandel van Aalst* ⁽²⁾. Elke onderneming die op een duurzame wijze ophoudt zijn schulden te betalen en wiens krediet geschokt is, bevindt zich dus in staat van faillissement. Gelukkig kan vaak via een gerechtelijk akkoord tijdig worden ingegrepen wanneer een onderneming in moeilijkheden verkeert. Hierbij wordt naar oplossingen gezocht om te vermijden dat de ondernemer te goeder trouw failliet gaat, vanzelfsprekend rekening houdend met het belang van de schuldeisers en derden, de instandhouding van de onderneming enz. ⁽³⁾.

Een overzicht

De eigenlijke falingsoorzaken kunnen grosso modo worden ingedeeld in twee groepen die bepaald worden door interne en externe oorzaken. Een enkele keer verwijst men hiernaar maar meestal ontbreekt elke expliciete informatie hierover.

Uit de behandelde dossiers blijkt dat vooral interne oorzaken aan de basis liggen van hun faillissement en dan vooral als gevolg van een gebrekkig financieel beleid of omdat zij van bij de oprichting weinig kredietwaardig zijn en de opstartkosten onderschatten.

⁽²⁾ RAB, (Rijksarchief Beveren-Waas), *RK Aalst 2002 A*. De Rechtbank van Koophandel van Aalst strekt zich uit over de kantons Aalst, Geraardsbergen, Herzele, Ninove en Zottegem. Zij houdt zitting over faillissementen en gerechtelijke akkoorden.

⁽³⁾ Er zijn twee lijsten opgenomen in de inventaris van de Rechtbank van Aalst die in aanmerking komen voor ons onderwerp: de overzichtslijst van de *gerechtelijke akkoorden* (nrs. 198-482) en de *faillissementsdossiers* (nrs. 486-960). Over de periode 1873-1913, bespreken we in totaal 10 bedrijven die een gerechtelijk akkoord hebben aangevraagd en/of in falings zijn gegaan.

Sigarenfabrikant, tabaksfabrikant	Gerechtelijk akkoord [GA] Faillissement [F]	Jaar	Inventarisnummer
VANDERHAEGEN Joseph – VAN MECKEREN, tabaksfabrikant	F	1873	521
DE LAETER August, sigarenfabrikant en herbergier	F	1881	548
DIRCKX August	F	1887	568
DE BOE-MONNIER A.	GA	1891	229
PAUWELS & COPPÉ	GA	1892	236
VAN HAUWERMEIREN GUILLAUME – CLAROT	F	1900	647
KINDEKENS C.	GA	1899	284
KINDEKENS Cyrille	F	1904	668
DE MOOR Léon	GA	1903	302
VAN DE MAELE Louis – H(e)ylebosch	GA	1904	303
DE MOOR E.	GA	1908	323
DE MOOR E. Fils	GA	1913	347

Tabel 1: Overzicht van de besproken sigarenfabrieken in de periode 1870-1914.

Voor de buitenwereld blijven de financiële moeilijkheden vaak verborgen. Ook familiale omstandigheden, zoals langdurige ziekte van een familielid, kunnen voor een complete ontredde zorgen binnen de familiale onderneming.

Om de moeilijke omstandigheden waarin deze bedrijven zitten, beter te begrijpen geven we een korte situatieschets.

Joseph Vanderhaegen – Van Meckeren, tabaksfabrikant (1873)

Het 'dossierkaf' bevat geen informatie over de oorzaak van het failliet van dit bedrijf, tenzij de voor die tijd zeer hoge schuldenlast van 38.506,66 frank. De twee belangrijkste particuliere schuldeisers zijn: Thérèse Honorine Bruylant, weduwe van Jacobus Vanderhaegen, zijn moeder (713,15 fr.)⁽⁴⁾ en schoonvader François Van Meckeren, bakker van beroep

(12.000 fr.). Onder de leverancier is De Roy-Waefelaerts (11.863,80 fr.) de belangrijkste schuldeiser. Het bedrijf wordt failliet verklaard op 12 februari 1873.

August De Laeter (1881)

August De Laeter is zowel herbergier als sigarenfabrikant. Zijn herberg, gelegen aan het Stationsplein, vormt de hoek met de Adamstraat, aan de ene zijde palend aan de woning van Alexander Hoebeke en aan de andere zijde aan de woning van Théodore Vanden Bossche⁽⁵⁾. De totale schuld bedraagt 12.618,83 frank en omvat de schulden met betrekking tot de herberg en de sigarenfabriek. Zijn inboedel wordt op 4 oktober 1882 openbaar verkocht en brengt 12.802,85 fr. op, er blijft nog een schamele 184,02 fr. over. De curator in deze zaak is Victor Campen.

Het faillissement van August De

Laeter verschaft ons in de marge enkele interessante gegevens. Onder de schuldeisers vinden we de brouwers August Schollaert-Jouret, uit Zottegem en V. & F. Antheunis frères uit Geraardsbergen⁽⁶⁾. Zijn tabak (in de periode 1880-1881) koopt hij aan bij de Antwerpse bedrijven De Roy frères en Inniger & Cie. Bij E. A. Schabracq in Rotterdam koopt hij 'Manilla tabac'. In Geraardsbergen koopt hij vermoedelijk lokale tabak aan bij J.-B. Derder-De Glas. Voorts heeft hij nog een schuld bij Eloi Coessens, 'Rijtuigmakerij en hoefsmederij' in de 'Audenaardsche' straat nr. 20. We weten niet of er een faillissement is uitgesproken.

August Dirckx, (1887)

De sigarenfabriek van Dirckx is gelegen in de Gentsestraat. Hiervoor huurt hij een deel van de "Manufacture Générale d'allumettes & de cigare d'exportation pour tous pays" van Antoine Hoebeke. Op

(4) Haar andere zoon Emile Vanderhaegen is gemachtigd om voor zijn moeder op te treden in deze zaak. Voor een uitgebreid overzicht met betrekking tot de brouwerijen in Groot-Geraardsbergen, zie J. DE RO, *De dorst van Geraard. De dranknijverheid in Geraardsbergen en deelgemeenten in historisch perspectief*, een uitgave van de Cultuurraad Geraardsbergen, 2005, p. 121-128.

(5) Geraardsbergen Sie A nr. 836^b en 836^c, totaal 3 a 14 ca groot.

(6) *Op. Cit.*, p. 121-128. De gebroeders Victor-Eugène en Félix-Constant van de brouwerij *Antheunis*, voorheen *De Catte* en later *De Kat*.

20 mei 1887 informeert Hoebeke de curator dat Dirckx al 299 dagen achterstaat met de betaling van zijn huurgeld. Het tegoed bedraagt 448,50 frank. Interessant is dat we hieruit wellicht mogen afleiden dat Dirckx, als zelfstandig sigarenmaker, voor de verdeling van zijn sigaren beroep doet op Hoebeke. Maar ook de "Fabriques de cigares - Allumettes Belges, Suédoises & Anglaises - Cigare de toute Espèce" van Victor De Schreye staat op de lijst van schuldeisers. Verder vinden we op de lijst terug: W. P. Kamperdijk uit Brussel, *De Block et Cie* uit Amsterdam en *Tabacs Henri Maçon* uit Antwerpen. Zijn eveneens betrokken partij: *Aug. T'Sas & Cie, Banque & Recouvrements* en de *Banque de la Dendre* van De l'Arbre-De Turck. Beiden uit Geraardsbergen.

De echtgenote van Dirckx is zwaar ziek en regelmatig komt de huisarts langs. Dr. De Cooman geeft in een nota een overzicht van zijn interventies. Over een periode van meer dan zes maanden, tussen 14 juni en 31 december 1886, is hij 59 maal langs geweest. Voorts zijn er in die periode 10 onderzoeken "hypodermique" gebeurd. In de periode tussen 1 januari en 20 mei 1887 gaat de ziekte toestand van Dirckx' echtgenote snel achteruit. Dr. De Cooman legt 133 dagbezoeken af, 13 nachtbezoeken en voert hij 120 onderzoeken "hypodermique" uit. Dirckx moet hiervoor nog 348 fr. betalen aan dr. De Cooman. Indirect leiden we hieruit af dat de oorzaak van de problemen voor de sigarenfabriek van Dirckx zeker al in het voorjaar van 1886 zijn ontstaan. Door de ziekte van zijn echtgenote is hij wellicht verplicht om steeds meer tijd bij haar door te brengen. Als zelfstandig sigarenmaker of -fabrikant kan hij

zijn productie niet op peil houden. Andere elementen die deze stelling ondersteunen zijn het feit dat hij 299 dagen achterstallige huur heeft en dat hij zijn bestelling van 7.000 sigaren voor Jules Everaert, fabrikant te Geraardsbergen, met tussenpozen mag leveren.

De familie Dirckx beschikt wel over een eigen woning maar hierop rust een zware hypotheek en zijn sigarenatelier huurt hij van Hoebeke. Zijn volledige inboedel wordt verkocht.

De Boe - Monnier (1891) (7)

De Boe is sigarenfabrikant en zeepzieder. Bij de *Banque Van Trimont et Cie* heeft hij een schuld van 46.000 frank. Bij de "créanciers chirographaires" nog eens een bedrag van 21.649,93 fr., samen met alle andere schuldeisers komt dit neer op een totaal van 97.500 fr. rond.

Zijn ruwe tabak koopt hij bij *Abraham & Müller* in Hamburg. De sigarenkistjes komen van bij *Van Berkesteyn* in Utrecht. Wat de oorzaak is van de tegenvallende handel is niet bekend.

Pauwels & Coppez (1892)

De firma *Pauwels & Coppez* heeft maar een tweetal jaren bestaan. Op 22 juni verschijnen zij voor de rechtbank van Aalst "(...) pour obtenir d'un concordat préventif de la faillite en conformité de la loi du 29 Juin 1887". De publicatie verschijnt in *De Dendergalm*, het *Belgisch Staatsblad* en *l'Étoile Belge*. Eén van de schuldeisers Moritz Prescher Nachf. *Lithographie & Steindruckerei Ausstattungen für Cigaren* vermeldt het drukwerk voor de sigaren *Nelly* en *Odaliska*.

Onder de schuldeisers met

betrekking tot de sigarenfabricatie vinden we P. De Roy uit Brussel (5.830,91 fr.); H. Pauwels uit Antwerpen (2.800 fr.); Vital Coppez uit Lille (4.000 fr.) en de *Comptoir d'escompte de la Banque Nationale* (4.193,19 fr.), wat neerkomt op een schuldenlast van 16.824,1 frank.

Guillaume Van Hauwermeiren-Clarot, van de ene op de andere dag failliet (1899)

Van Hauwermeiren koopt zijn ruwe tabak onder andere aan bij groothandelaar *Charles Beguin* uit Braine-le-Comte, bij *Felix Van Coppenholle*, "Tabacs en Feuilles. Tabacs Bruts" in Antwerpen en bij *Van Zeeland & Van Dam* in Nederland.

Hij koopt regelmatig aan bij Beguin maar vanaf mei 1899 worden de facturen niet meer betaald. In de maanden die daarop volgen zal schoonzus Louise Clarot zich garant stellen: "se porte garanti solidairement avec G. Van Hauwermeiren". Dit heeft zijn nakend faillissement niet kunnen stoppen.

In juli-augustus stopt hij plots met zijn "commerce" en verlaat hij na 17 augustus, samen met zijn vrouw, Geraardsbergen. Zij gaan inwonen bij Louise Clarot in Brussel waar hij op hetzelfde adres in de Lakenstraat nr. 76, "cabarétier" wordt. De totale schuld bedraagt 5.493,41 frank De belangrijkste schuldeisers zijn *Charles Beguin, Felix Van Coppenholle, Van Zeeland & Van Dam*. Schoonzus Louise stelt zich opnieuw borg (8).

Het faillissement wordt uitgesproken op 28 november 1899. De publicatie hiervan verschijnt in het Aalsterse katholieke weekblad *Le Patriote* van 27 november 1899. De oorzaak van dit faillissement is ons niet bekend.

(7) Op het briefhoofd staat "A. De Bue-Monnier, Exportation - Manufacture de cigares", en niet De Boe. In alle andere teksten wordt steeds over De Boe gesproken.

(8) Hier wordt verwezen naar het concordaat van 21 december 1899. Advocaat Albert Galle uit Aalst is de curator.

De Moor Léon, in februari gestart en in oktober al failliet, onderschat de kosten (1903)

Heel wat De Moors zijn sigarenmakers; ooms, tantes, zonen en dochters. In 1912 staan zeker 4 families bekend als sigarenmakers: Arthur De Moor, Emiel De Moor, Jules De Moor, Odilon Th. De Moor (*). Rond de eeuwwisseling is er blijkbaar crisis in de sector en vanaf 1903 trekken steeds meer Geraardsbergse sigarenmakers naar Amerika. Zo zijn Adolphe De Moor (1903, 1909), Louise De Moor (1904, 1907, 1911, 1923) ⁽¹⁰⁾, Emma De Moor (1905, 1911), Adèle Marie De Moor (1909) en Theodore De Moor (1911), verschillende malen met de *Red Star Line* naar Amerika gevaren waar zij als sigarenmakers zijn gaan werken in Boston, Chelsea en Rochester.

Voor zover bekend, zijn *Léon De Moor* en *Emiel De Moor* dus de enige sigarenfabrikanten in de familiegroep.

Het verhaal van Léon De Moor begint in februari 1903. Terwijl anderen naar Amerika trekken beslist hij, als ervaren sigarenmaker, om in de Kloosterstraat nr. 13 voor zichzelf te beginnen: "Ancien ouvrier cigarier, j'ai commencé la fabrication de cigares pour mon compte personnel au début de février 1903 après avoir reçu 400 fr. d'Anne De Clercq, mère de ma femme et 1.000 fr d'Hubert Malbrain, ouvrier cigarier". De Moor wordt door gebrek aan voldoende startkapitaal snel geconfronteerd met financieringsproblemen en betalingsmoeilijkheden.

In het voorjaar bestelt hij bij de "Manufacture d'allumettes en tous genres. – Caissier à cigares en Cèdre, Aulne et imitation de Cèdre.

Caisses d'Emballage, spécialité de planchettes..." sigarenkistjes. Zijn etiketten komen van bij *August Osterrieth* in "Francforts". De nodige "tabacs en feuilles" bestelt hij bij *Prosper De Roy* in Brussel, 'Articles pour Fabricants de Cigares' en bij *Jos. Peeters-Carpentiers* in Leuze. Ook doet hij een bestelling (vermoedelijk van spiegels en sigarenbandjes) bij de bekende *Julius Jahl*, 'Chromo – Lithografische Kunstenstalt' in Mannheim.

Helaas is de hele onderneming geen lang leven beschoren en wordt een voorlopig concordaat aangevraagd. "Par jugement du 10 décembre 1903, le tribunal a homologué le concordat préventif de la faillite avénu entre le sieur Léon De Moor, fabricant de cigares à Grammont, et ses créanciers sous la date du 3 décembre 1903. Alost, le 11 décembre 1903" ⁽¹¹⁾. De advocaat in deze zaak is Albert De L'Arbre.

Louis Van de Maele - H(e)ylebos, wordt genekt door een staking (1904)

Voor notaris de Clercq verkoopt Jules Smeets, sigarenfabrikant te Geraardsbergen op 15 juni 1894 aan Louis Van de Maele en zijn echtgenote Louise Hylebos, huishoudster, een tweewoonst met broeikas gelegen in de Denderstraat nr. 28 ⁽¹²⁾. Zij betalen hiervoor 15.000 frank. Het echtpaar is enkele jaren voordien getrouwd op 7 januari 1890. Nog in 1894 start Van de Maele met zijn fabriek. De eerste jaren gaat alles uitstekend, tot er in 1896 een staking onder het personeel uitbreekt die in totaal 9 maanden duurt. Van de Maele laat zich door de staking niet van de wijs brengen en investeert prompt in 13 machines voor een bedrag van 19.000 frank. Hiermee wil hij het

manuele werk vervangen en zich grotendeels onafhankelijk maken van een deel van het stakende personeel.

"A cette date éclate chez le requérant une grève de ses ouvriers et cela pendant 9 mois. – C'est alors que le requérant conçut la malheureuse idée de remplacer une grande partie de ses ouvriers par l'installation des machines *Reus* pour fabriquer les cigars. Il plaça 13 machines *Reus*. Avec ses nombreux accessoires et la machines à gaz, l'installation lui coûta 19 mille francs". De stap naar mechanisatie werkt als een rode lap op een stier. Een (substantiële) loonsverhoging zou op dat moment ongetwijfeld uitkomst hebben geboden, doch dit is tegen het principe van het groeiend nijverheidskapitalisme, vermits de kapitaalaccumulatie sneller verloopt als het loonniveau laag kan worden gehouden.

Al snel haken zijn klanten af omwille van kwaliteitsverlies. Hij beslist daarom zijn machinepark opnieuw te verkopen. Helaas is de geforceerde verkoop een compleet fiasco. Voor zijn 13 machines krijgt hij amper 2.200 frank. Deze tegenvaller kost hem, naast de verliezen veroorzaakt door de staking, ook nog eens 16.800 frank aan verloren investeringen. Hierdoor wordt hij een risicoklant voor de *Banque de Grammont* van August van Trimont.

In deze zaak is het opnieuw advocaat Albert De L'Arbre uit Geraardsbergen die optreedt voor Van de Maele. In *De Denderbode, Vrij onafhankelijk volksgezind orgaan van de Stad en 't Arrondissement van Aalst* van zondag 17 juli 1904 verschijnt volgende mededeling: "Bij vonnis van 14 Juli 1904, heeft de Rechtbank de rechtspleging gemachtigd tot het bekomen van het voorkomend

(*) VAN BOSSUYT V., WILMOTTE FI., *Gidsboek voor de Stad Geeraardsbergen*, Geraardsbergen, 1912.

(10) De 54-jarige Louise is single, Amerikaans staatsburger (al in 1911) en zij woont in Rochester, N.Y..

(11) Dit is verschenen in het Belgisch Staatsblad van 13 december 1903, p. 6076.

(12) Sic B 87^b, 88^b en 88^c samen 7 a en 50 ca groot.

concordaat der failliet aangezocht door den heer Louis Van de Maele, sigarenfabrikant, te Geeraardsbergen". Het voorlopig concordaat van het failliet dateert van 16 juli 1904.

Cyrille Kindekens, ziekte en miserie leiden naar het failliet (1899, 1904)

De problemen in de sigarenfabriek van Cyrille Kindekens beginnen al op het einde van de 19de eeuw wanneer hij een gerechtelijk akkoord aanvraagt. Op dat ogenblik heeft hij een activa van 9.513,55 fr. en een passiva van 20.851,59 fr. dat gevormd wordt door een lange rij schuldeisers.

Wie zijn de leveranciers/schuldeisers? Chr. Hermans, "Tabacs en feuilles" (Kuik a/d Maes, NL); A. J. Bruning & zoon, "Manufacture de caisses à cigares" (Eindhoven); Koch & Cie (Rotterdam); Scheltema & Cie, "négt. en tabac feuilles" (Amsterdam); Plaideau fils Ainé, "négt. en tabac" (Menen); Wallays L.-Nisse L. (Roubaix), Deussen-Heymanns, 'Lithographische Kunstanstalt' (Rheydter, D); Adolf Traub, 'Lithographische Kunstanstalt' (Mannheim, D); E. Krepel, fabrikant van sigarenkistjes (Klarenbeek, NL) (13); Jos. Peeters-Carpentiers, "Articles pour Fabricants de Cigares", import - export (Leuze); Koninckx & Antoine, "Tabacs en Feuilles" (Antwerpen); Bonduelle-Demaret (Wervik); François Beuckelaers, "Tabacs en feuilles", Antwerpen. Daarnaast zijn er nog een hele rits Geeraardsbergse handelaars die zich kenbaar gemaakt hebben en hopen op de betaling van geleverde waar. Onder hen Dirckx Auguste (14), Karmelietenstraat; J. B. Caëlle,

Verbrandhofstraat; Jules Steppé; Cyrille Steppé, Grotestraat; Gustave Broeckart, Stationsplein; Jules Van Landuyt; François De Clercq en Cyrille Van der Stock, Markt. Op 12 december 1898 heeft molenaar Cyrille Van Malder (15) 2.500 fr. aan Cyrille Kindekens ten titel van lening gegeven tegen een interest van 4,5 % die Kindekens moet teruggeven "op eerste aanzoek". Van Malder, die op de lijst van de schuldeisers op de zesde plaats staat heeft een bedrag te goed van 2.575 frank.

In het Staatsblad van 22 november 1899 verschijnt de uitspraak in verband met het voorlopig concordaat. "Par jugement du 16 novembre 1899, homologué le concordat préventif avenü entre le sieur C. Kindekens et ses créanciers, sous date du 9 novembre 1899 (16)".

Cyrille Kindekens heeft op het eerste gezicht pure tegenslag. Zijn vrouw en dochter zijn zwaar ziek en de man kan op een bepaald moment zelfs de doktersrekening niet meer betalen. Daarnaast is het vreemd vast te stellen dat onder de schuldeisers een aantal leveranciers zitten die de betaling eisen van aankopen binnen de privé-sfeer. Maar zoals eerder gezegd is de scheiding tussen bedrijf en privé vaak onbestaande.

Cyrille Kindekens koopt zijn ruwe tabak aan bij de firma Heukeroth. In een brief van 2 februari 1904 van advocaat Oscar Tytgat aan Heukeroth schrijft Tijtgat het volgende: "Mr. C. Kindekens, négociant à Grammont, à la suite de revers successifs - maladies longues et dispendieuses - opérations malheureuses, commerces

languissant - en est arrivé à épuiser ses dernières ressources et se trouve dans l'impossibilité - non seulement de désintéresser intégralement ses créanciers, mais même de leur faire un paiement quelconque."

Cyrille Kindekens zit volledig aan de grond. De problemen hebben zich opgestapeld en een aantal schuldeisers leggen hun onbetaalde facturen voor: J.M. Heukeroth in Amsterdam; de *Manufacture Spéciale de Tabac, Cigares et Cigarettes Th. Polez*, import/export te Vilvoorde; Paul Cantaert, industrieel te Zottegem; *Van Mens et Cie*, Amsterdam; *Société Anonyme Usines de Denderleeuw*; A. Van Kerkhove-Coessens, Fabrique de bonneterier te Aalst; *Grande Savonneries Royale*, Ed. Devos, parfumerie-Chimiste te Brussel; *Manufacture de Cigarettes Fines C&R Dammans* uit Koekelberg; "Fabrique de Tissus" te Renard-Leussens; "Tabacs en Feuilles" bij *Prosper De Roy* in Brussel; *Ch. Aimé Lambrecht* te Brussel, "Usine à Vapeur pour la Torrification des Cafés Supérieurs"; "Tissus en tous genres" à *Camille Jouret-Van de Haute* in Zottegem. Aan dokter Hoebeke moet Kindekens 130 frank betalen voor de zorgen toegediend aan zijn vrouw en zijn dochter Madeleine. De rekening heeft betrekking op 35 consultaties voor zijn vrouw, voor een totaal van 70 fr. en 13 consultaties voor zijn dochter, voor 26 fr. en daarnaast nog een bedrag van 34 fr. voor "irrigation et tamponnement de la matrice".

In *Le Patriote* van 13 maart 1904 verschijnt het faillissement van de firma C. Kindekens uit de Adamstraat nr. 21.

(13) De firma bestaat nog steeds en noemt vandaag Houtindustrie E. Krepel b.v.. Zij zijn naast fabrikant van houten deuren en ramen nog steeds aanbieder van sigarenkistjes en houten kistjes allerhande.

(14) Het is opvallend dat in 1887 de inboedel van Dirckx wordt verkocht en dat hij in 1899 als schuldeiser in de zaak Kindekens optreedt. Ogenscheinlijk is hij zijn debacle van 1887 te boven gekomen. De solidariteit tussen de sigarenmakers is heel groot. Ook de familiale relaties tussen sigarenmakers onderling is een studie op zich zelf.

(15) SURDIACOURT D., *Als de Kleppe valt. De windmolens te Nederboelare en Onkerzele in de 19de eeuw*, Gent, 1988. De familie Van Malder maalt verschillende generaties lang op de houten windmolen gelegen aan de Vierwindenstraat te Onkerzele.

(16) BS, 22 november 1899, p. 4872. *De Dendergalm*, 22 oktober 1899, p. 3, k. 2.

Emile De Moor (1908, 1913)

Onder de schuldeisers bevinden zich Jean Baudewijn, particulier en vader van Emile's echtgenote (16.000 fr.); de *Banque Industrielle G. Spitaels* (23.454,66 fr.); Prosper De Roy uit Brussel (13.270 fr.); de firma *Koninckx & Antoine* uit Antwerpen (3.132,19 fr.); Francois Beuckelaers eveneens uit Antwerpen (3.189,69 fr.); de sigarenkistjesfabrikant Krepels uit Nederland (312,30 fr) en Charles Hoebeke.

Het eerste gerechtelijk akkoord "Le Concordat préventif de la faillite société De Moor Emile", sigarenfabrikant, dateert van 13 februari 1908. De totale schuld bedraagt 38.862,06 fr. en de opbrengst van de verkoop van zijn inboedel bedraagt 34.617,51 frank. Er blijft dus 4.244,55 fr. over voor de betaling van de "créancier chirographaires".

Algemeen bestaat het gevaar natuurlijk dat de onderneming in een dergelijke situatie zijn moeilijkheden aanpakt door te reageren op de symptomen eerder dan de oorzaken aan te pakken. Het is trouwens gemakkelijker de tijdelijke symptomen te bestrijden. Helaas is dit een korte termijn oplossing. Het risico dat de onderneming op termijn opnieuw

in moeilijkheden geraakt is dan ook reëel. Dit gebeurt onder andere met de sigarenfabriek *De Moor*. Op 25 november 1913 wordt opnieuw een preventief concordaat aangevraagd. Ondanks de benaming *E. De Moor fils* uit de Vredestraat nr. 37 gaat het over hetzelfde bedrijf.

In een nota lezen we dat de crisis in de sigarennijverheid als belangrijkste oorzaak wordt opgegeven.: "Depuis lors [het concordat van 1908] il a recommencé la fabrication des cigares, mais depuis plusieurs années une crise sévit et l'exposant en est naturellement une des premières victimes. Son actif, meubles, merchandise et matériel est peu important, mais des membres de sa famille interviendront pour payer les dividendes promie. Son passif est de 15.102,35 fr.". "(...) il a fait abandon à ses créanciers de tout ses actif". Er wordt opnieuw een regeling getroffen met de schuldeisers. Onder hen vinden we een aantal Geraardsbergenaars: T. De Moor, Auguste De Boe, F. Baudewijn, Leon De Moor, J. Barras en een zekere Van de Sande, allemaal sigarenmakers of ex-sigarenmakers.

Over producten en prijzen

Indirect, via de niet betaalde facturen of een overzicht van

de sigarenstock vernemen we soms meer over de zaken die rechtstreeks betrekking hebben met de sigarennijverheid in Geraardsbergen: de oorsprong van de ruwe tabak, het assortiment sigaren, hun prijzen, merknamen, verwantschappen enz....

Stockwaarde van sigaren

Bij het faillissement van De Laeter krijgen we zicht op de stockvoorraad sigaren met de aanduiding van hun stockwaarde per duizend. Het dossier van sigarenfabrikant *Van Hauwermeiren-Clarot* bevat eveneens een stockoverzicht van zijn sigaren. Beide lijsten bieden interessante informatie.

Prijzen van ruwe tabak

Interessant zijn de vermeldingen van de prijzen van ruwe tabak. Zo vinden we in het dossier van De Laeter dat hij 'Manilla tabac' inkoopt bij groothandelaars in ruwe tabak zoals: *E.A. Schabracq* in Rotterdam⁽¹⁸⁾ en *Inniger & Cie*, in Antwerpen. Bij Schabracq betaalt hij voor 100,5 kg Manilla (107 kg bruto) 500,30 fr. of 4,98 fr./kg. Bij *Inniger & Cie* betaalt hij voor de Manilla het dubbele, 10 fr./kg. Voor zijn sigaren gebruikt hij wellicht ook tabak uit Geraardsbergen die hij aankoopt bij *J.-B. Derder-De Glas*

Aantal	Sigaartype <i>Dirckx</i>	Prijs in fr./1000 (1887)
2.400	Senoritas	35 fr./1.000
6.900	Bon Fumeur	-- fr./1.000
3.000	Bon Fumeur	144 fr./1.000
1.800	Congé	50 fr./1.000
9.400	Mexico (?)	75 fr./1.000
250	Liberia	8 fr./1.000
5.000	? & Cie	150 fr./1.000
5.250	Rewelta (?)	168 fr./1.000

Tabel: Overzicht van het assortiment sigaren, Totaal 9.300 sigaren

Aantal	Sigaartype <i>Van Hauwermeiren</i>	Prijs in fr./1000 (1899)
900	Pasteur Daens ⁽¹⁷⁾	50 fr./1.000
4.000	Natura	50 fr./1.000
3.000	Hollander	40 fr./1.000
2.050	Commercio	50 fr./1.000
1.100	Bella Vista	45 fr./1.000
700	Alloo	24 fr./1.000
900	Bonito	30 fr./1.000

Tabel: Overzicht van het assortiment sigaren, 25 november 1899. Totaal 12.500 sigaren

⁽¹⁷⁾ Indirect bevestigt G. Van Hauwermeiren hiermee zijn sympathie voor priester Adolf Daens die in 1893 het programma opstelt van de nieuw op te richten Christene Volkspartij.

⁽¹⁸⁾ Factuur van 10 januari 1882.

in de Grotestraat, "Tabac hâché, en feuilles de Grammont, Obourg etc. etc. - Gros et détail. - Fabriques de Tabacs & Cigares".

Van Hauwermeiren-Clarot koopt regelmatig ruwe tabak "Mexique" aan bij de *Manufacture de Tabacs, Fabriques de Cigares et ordinaires. Tabac en feuilles de toutes provenances. Charles Beguin*, te Braine-le-Comte. Voor 235,5 kg betaalt hij 536,6 fr. of een kg "Mexique" kost in november 1899, 2,28 frank. Daarnaast heeft hij ook nog 5 balen 'inlandse gewone' besteld die hij 1,40 fr./kg betaalt.

Kindekens' dossier van 1899 geeft een overzicht van een hele reeks schuldeisers, ook vele lokale namen komen er in voor. Op de lijst van de onvoldane facturen van *Scheltema & Cie* van 23 mei 1899 lezen we dat Kindekens een pak (netto 76 kg) Java tabak, nr. 1328 C/ Krian/BBB2 besteld heeft. De waarde op 23 november 1899 bedraagt 228,00 fr. of 3 fr./kg.

In het dossier Kindekens van 1904 vinden we een factuur van één van de schuldeisers, J. M. Heukeroth uit Amsterdam, voor de aankoop in april 1903 van "(...) een pak Sumatra tabak nr. 346, LPC/ Soengei Gerpa (?)/S2", netto 78 kg, bruto 80 kg. De kostprijs voor de ruwe Sumatra bedraagt 50,7 fr. of 0,65 fr./kg⁽¹⁹⁾.

Uit het dossier Dirckx vernemen we

wat een baal "tabac Hongrie" kost in die tijd. Bij W. P. Kamperdijk betaalt hij hiervoor 1,4 fr./kg

Onderstaand geven we een korte samenvatting van de prijs van ruwe tabak.

Betaling van achterstallige lonen

Uitzonderlijk zitten onder de schuldeisers private personen die nog een loontegoed hebben voor hun werk. Zo vinden we in het dossier van De Laeter de vraag van de dienstmeid Theresia Boulé (zelf tekent zij met Theresa Boele). Zij vraagt op 4 januari 1.882, 64 fr. voor achterstallig loon voor "4 maanden dienst".

Een interessant documentje in het dossier van Kindekens (1899) is dat van Léon Vroman-Vanalderwerelt, "Représentant de Cigares" uit Wervik. "En qualité de voyageur de la Maison de Monsieur Cyrille Kindekens, fabricant en cigares, Rue d'Adam 27 à Grammont" treedt hij op voor de firma Kindekens. Tegelijk geeft dit document inzicht in de manier waarop dit gebeurt. Vroman werkt op commissiebasis die varieert van het type product en 8 of 10% bedraagt. Gezien zijn achterstallige commissies neemt hij contact op met de curator. Hij meent nog recht te hebben op 335,25 frank.

Hoe is dit bedrag berekend?

Tussen 1 september en 10 september verkoopt hij voor 755,50 fr. waarop 8 % commissie wordt berekend en anderzijds heeft hij voor 175,50 fr. producten verkocht waarop hij 10 % commissie heeft. In totaal 77,75 fr. commissie dat verhoogd wordt met 6,5 frank. Van 11 september tot het einde van de maand vraagt hij een vergoeding van 10 fr./dag wat het totaal op 190 fr. brengt en voor geleden schade en interesten vraagt hij nog eens 100 frank. In totaal 400 fr. verminderd met zijn voorschot van 65 fr. is Kindekens hem nog 335,5 fr. verschuldigd. Als we alles even opnieuw optellen dan komen we slechts aan 380,99 fr. verminderd met 65,00 fr. of een schuldvordering van 315,99 fr. Of de curator hiermee akkoord gaat is nog de vraag. Vermoedelijk heeft Vroman juist een paar goede zaken gedaan in die veertien dagen en maakt hij, als goed verkoper, van de gelegenheid gebruik om de curator 'iets te verkopen'.

Besluit

In vergelijking met de vele sigaren-fabrikanten in Geraardsbergen is het aantal gerechtelijke akkoorden en faillissementen in de lokale sigarennijverheid relatief laag. Met begrippen als 'faling' en 'faillissement' moet men dan ook voorzichtig omgaan, omdat niet alle noodlijdende bedrijven failliet gaan en vele, meestal kleinere bedrijfjes, ook vrijwillig op houden te bestaan.

Aangezien de beschikbare bron beperkt is en vooral ook ad hoc is, hebben wij verder weinig informatie over de causale factoren die tot de faling hebben geleid. Noch over de sociaal-economische context. Deze bijdrage moet dan ook bekeken worden als een eerste aanzet in die richting.

Dirck Surdiacourt
0475 72 88 27
dsurdiac@oce.be

Soort	Prijs per ½ kg (De prijzen worden per halve kilogram gefactureerd.)	Datum
Tabac Hongrie (Dirckx)	0,70 fr. (W.P. Kamperdijk)	20 november 1887
Sumatra tabak (Kindekens)	0,32 fr. (Keukeroth)	?
Tabac Mexique (Van Hauwermeiren)	1,14 fr. (Charles Beguin)	?
Manilla tabak (De Laeter)	2,49 fr. (E.A. Schabracq) 5,00 fr. (Inniger & Cie)	?
Java tabak (Cyrille Kindekens)	3,00 fr. (Scheltema & Cie)	23 november 1899

Tabel 3: Vergelijkend overzicht van de ruwe tabaksprijs.

⁽¹⁹⁾ De inkoop gebeurt in Nederlandse Gulden en is verrekend aan 78 kg aan 32,5 cent/kg tegen de valuta per 11 oktober 1903.